

En hellig, allmenn kirke!

Åpningsforedrag HEL konferansen 2019 Kristiansand

Takk for invitasjonen og muligheten til å være med på denne HEL- konferansen. Det er en viktig konferanse, ikke bare for spesielt interesserte, men for hele kirken. Jeg har fått følgende temaformulering; «En allmenn kirke».

En del av vår bekjennelse

Formuleringen er ikke original, men svært tradisjonell. Tradisjonell i betydningen at det har med tradisjon å gjøre. Det handler om de virkelig lange linjer og ikke del av en ny strategi eller satsing. Denne formuleringen om kirken har stått seg i hundrevis av år. Overlevert fra generasjon til generasjon. Den er selvfølgelig hentet fra vår bekjennelse som vi bekjenner i hver gudstjeneste: «Jeg tror på... en hellig, allmenn kirke.»

Hva legger vi i ordene «allmenn kirke»? Ordet allmenn er i denne sammenheng en oversettelse av det latinske ordet *catholicam*ⁱ, det samme ordet som vi finner i den *katolske* kirke. Det vil si det som er for alle. Kirken er ingen eliteforening hvor bare de med spesielle egenskaper, kunnskaper, etnisitet osv er velkommen. Kirken lar seg ikke begrense til bare noen typer eller grupper mennesker. Den er for alle som ønsker å tro og følge Jesus.

Når den kristne tro skal kortes ned til bare noen få setninger, har det vært viktig å få med nettopp denne siden ved kirken. Det er vår tro. Det handler om vårt DNA. For Jesus ba oss om å gjøre «alle folkeslag til disipler (Matt 28,20).» Paulus skriver om Gud «som vil at alle mennesker skal bli frelst og lære sannheten å kjenne (1 Tim 2,4).»

To bilder fra urkirken

Et spennende spørsmål er om de første kristne var opptatt av at kirken skulle være allmenn, eller var det bare en spennende tanke?

Vi finner flere tegn på at dette var viktig for de første kristne og at de var villige til å strekke seg langt for å gjøre kirken allmenn. I Apostlenes gjerninger kapittel seks står det om en krevende utfordring som den første kristne menigheten i Jerusalem stod overfor. Det brøt ut en uenighet mellom de gresktalende og hebraisktalende i menigheten. De gresktalende opplevde at de gresktalende enkene ble tilsidesatt ved «den daglige utdelingen». Forskjellig språk er noe av det som skiller oss aller mest når det kommer til

kommunikasjon og det å være sammen. Gresk og hebraisk er så forskjellige at man ikke kan forstå hverandre. På tross av de språklige utfordringene er ikke løsningen for urmenigheten å lage to menigheter, men å finne en vei så de kan stå sammen. De finner en praktisk løsning ved å utnevne diakoner som tar seg av utdelingen. En menighet lar seg ikke begrense til spesielle grupper. Kirken er allmenn.

Sosiologen Meeksⁱⁱ undersøkte de første kristne menighetene og sammenlignet dem med romerske forsamlinger på Jesu tid. Det var nemlig ikke uvanlig med foreninger og klubber på Jesu tid. Hans sammenligning viste at: Det som skilte de kristne forsamlingene fra de romerske var at de romerske klubbene var homogene. De bestod av likesinnede, mens de kristne bestod av alle slags mennesker. Rike, fattige, ledere i samfunnet, slaver, gresktalende, hebraisktalende. De var såkalt heterogene. Sagt med Paulus sine ord om kirken, de døptes forsamling:

Alle dere som er døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus. Her er ikke jøde eller greker, her er ikke slave eller fri, her er ikke mann og kvinne. Dere er alle én i Kristus Jesus. Gal 3,27f

En del av vår virkelighet?

Det utfordrende spørsmålet blir derfor: Hvis vi ser på menigheter i Den norske kirke, kan vi da si at de er allmenne? Svaret er antagelig både ja og nei. Det varierer fra lokalmenighet til lokalmenighet, men særlig ut fra hva vi definerer som menigheten.

Hvis vi med menigheten forstår alle døde, er bredden stor. Som folkekirke doper vi den store bredden av den norske befolkning, og ikke minst når det kommer til begravelse, er prosenten svært høy. Her når vi bredt ut og i store deler av samfunnslaget. Også i forhold til enkelte trosopplæringstiltak er den allmenne siden ved menigheten relativt tydelig, særlig opp til fireårsfasen.

Dersom vi betrakter den gudstjenestefeirende menigheten, den som er samlet om ord og sakramentⁱⁱⁱ, er jeg redd for at menigheten er langt mer homogen.

En amerikansk forsker^{iv} gjorde en undersøkelse av predikanter prekener over lignelsen om de to sønnene, den som tidligere ble kalt Den bortkomne sønnen (Luk 15,11ff). Bakgrunnen for denne lignelsen var at Jesus ble kritisert for de menneskene han var sammen med. Kritikerne mente at han ikke burde omgås tollere og syndere (Luk 15,1). Som svar på kritikken forteller Jesus tre lignelser, blant annet den om de to sønnene.

Det interessante i hennes funn var at den bortkomne sønnen og den hjemmeværende sønnen hadde byttet plass i menigheten i forhold til da Jesus fortalte lignelsen. De som opprinnelig var Jesus venner var de bortkomne (tollere og syndere), nå omtales menighetens medlemmer som den hjemmeværende sønnen. De på utsiden av samfunnet var ikke lenger i menigheten, men utenfor.

Jeg er redd for at våre forsamlinger ofte fremstår som «de heldiges» forsamling. Tradisjonelt når vi flere av de som har lykkes i livet, enn de som sliter. Vi når flere akademikere enn arbeidere. Vi når flere av de som ut fra samfunnets målestokker betegnes som ressurssterke, enn de såkalt ressursvake. Prosentvis flere funksjonsfriske enn de med nedsatt funksjonsevne. Svake og sårbare grupper som utviklingshemmede, innvandrere og andre grupper som faller utenfor samfunnet er alt for ofte heller ikke en del av den gudstjenestefeirende menigheten. Vi er ikke så allmenne som vi kunne være. Det er en utfordring.

Vi er samlet til Hel konferanse. Konferansen har et viktig navn, hel. Kirken er ikke hel før den er allmenn. Jeg har i min jobb som sogneprest, prost og nå biskop hatt det store privilegiet å få lov til å bruke en del tid både på flykninger og på utviklingshemmede. Som biskop har jeg den store gleden blant annet av å få være biskop for Tro og Lys i Norge, og protestantisk biskop for Tro og Lys i Europa.

Min erfaring med flykninger og mennesker med nedsatt funksjonsevne er todelt. For det første; dette arbeidet kommer ikke av seg selv. Det er vi som lokalmenighet, både lønnede og ulønnede medarbeidere som må ta initiativet. Det må vilje, prioritering og innsats til for å få det til.

For det andre. Når vi lykkes, blir menigheten rikere og helere. Det gjelder også oss som enkeltmennesker. Desto «helere» en menighet er, desto bedre er det å være en del av den. En allmenn kirke er en velsignelse og berikelse.

Tidligere biskop for Tro og Lys, Laila Riksaasen Dahl skriver:
Min erfaring viser at når mennesker med nedsatt funksjonsevne ikke er en naturlig del av fellesskapet, blir hele fellesskapet ensidig, fargeløst og fattig. Kirkenes Verdensråd har tatt det på kornet når det sier at et fellesskap hvor mennesker med nedsatt funksjonsevne blir holdt utenfor, blir et fellesskap med nedsatt funksjonsevne.^v

I og med temaet for denne konferansen er Hel arbeidet, vil resten av mitt foredrag handle om vårt arbeid for utviklingshemmede, selv om arbeid for inkludering alltid må ha

alle grupper under radaren. Tidligere biskop Alex Johnson sa en gang: «Hvis menigheten skulle følge prinsippet om at like barn leker best, ville den være like kjedelig som et akvarium fylt med fiskeboller.»^{vi}

Hvordan gjør utviklingshemmede menigheten mer hel?

Utviklingshemmede er ingen ensartet gruppe. Her finner vi alt fra de godt fungerende til de som trenger ekstra mye tiltak og støtte 24 timer i døgnet. Vårt menneskeverd bygger ikke på hva vi kan prestere. Vår plass i menigheten er heller ikke avhengig av hva vi kan bidra med. Vi ble en del av menigheten den dagen vi ble døpt og kom «i Kristus.» Vår viktigste bidrag inn i fellesskapet er derfor å være til stede med den vi er.

Jeg vil nå gi tre eksempler på hvordan utviklingshemmede med forskjellig grad av funksjonsevne kan være med å gjøre kirken helere.

De har en viktig funksjon for vårt menneskeverd og det å være et helt menneske

Torgeir Bruun Wyller er lege ved Ullevål sykehus og arbeider med eldre. I katolsk tidsskrift skriver han:

Etter å ha arbeidet i geriatrien i noen år, er jeg gradvis blitt overbevist om at utfordringen ikke først og fremst er negative holdninger til aldring som sådan, men til svakhet, hjelpeløshet og det å være avhengige av hjelp fra andre... I et samfunn som dyrker det produktive og profitable, er det skambelagt å trenge hjelp. Ikke sjelden hører man gamle selv gi uttrykk for at det å trenge hjelp til personlig hygiene ville være «verre enn døden.»

I Nederland, der eutanasi er legalt, er «frykt for å være til bry» en viktig grunn for eldres ønske om eutanasi.^{vii}
SEGE 2018

Kampen for menneskeverdet står om i hvilken grad vi tåler svakhet, andres svakhet og ikke minst vår egen. De farlige ideologiske strømningene er de som ikke utstår svakhet. Helt fra Jesu tid har det vært en utfordring å forholde seg til svakhet og sårbarhet.

Disippelen Peter kunne gjentatte ganger ikke utstå tanken på en lidende Messias.

«Da tok Peter ham til side og ga seg til å irettesette ham: «Gud fri deg, Herre! Dette må aldri hende deg.» Men Jesus snudde seg og sa til Peter: «Vik bak meg, Satan! Du vil føre meg til fall. Du har ikke tanke for det som Gud vil, bare for det som mennesker vil.» (Matt 16,22f)

Når soldatene kommer med Judas i spissen for å ta Jesus til fange, handler Peter igjen. Øyenvitnet Johannes forteller:

Simon Peter hadde et sverd. Han trakk det, hogg etter øversteprestens tjener og kuttet det høyre øret av ham. Tjeneren het Malkos. Men Jesus sa til Peter: «Stikk sverdet i sliren! Skulle jeg ikke tømme det begeret min Far har gitt meg?» (Joh 18.10f)

Når Jesus vil vaske Peters føtter, reagerer alt i Peter: «Aldri i evighet skal du vaske føttene mine,» (Joh 13,9). En svak Messias som gjør slavenes jobb og vasker andres føtter, ble for vanskelig. Kristus, kom deg opp!

Paulus skriver til menigheten i Korint:

For jøder spør etter tegn, og grekere søker visdom, men vi forkynner en korsfestet Kristus. Han er en snublestein for jøder og dårskap for hedninger, 1.Kor 1,22f

Etter den tid har vi fått sosialdarwinismen med «Survival of the fittest.» Den sterkeste rett. Evgenetikken, ønske om å foredle menneskeheten. Det blir ikke plass til de svakeste. De første sivile gruppene som nazistene forsøkte utryddet var de utviklingshemmede. Forakten for svakhet fortsetter i dag, ikke minst i transhumanismen som har ingen forståelse for svakhet og sårbarhet. De vet ikke hvilken kraft og styrke de går glipp av.

Det er et paradoks at styrke blir åpenbart gjennom svakhet, men det er sant som Paulus skriver:

«Men det som i verdens øyne er dårskap, det utvalgte Gud for å gjøre de vise til skamme, og det som i verdens øyne er svakt, det utvalgte Gud for å gjøre det sterke til skamme. Ja, det som i verdens øyne står lavt, det som blir foraktet, det som ikke er noe, det utvalgte Gud for å gjøre til intet det som er noe» (1 Kor 1,27ff)
«For når jeg er svak, da er jeg sterk.» (2.Kor 12,10)

I møtet med mennesker med funksjonsnedsettelse, det som kan virke svakt, blir fellesskapet og vi som mennesker helere. Jeg kjenner meg igjen i Barbro Raen Thomassen sine ord:

Flere av oss kan nok ha opplevd at vi takket ja til å bli med i en Tro og Lys-gruppe fordi vi tenke at det var bruk for oss, at noen trengte oss. Men etter hvert skjer det alltid en forvandling: Vi blir selv trengende. Jeg blir trengende. Jeg trenger dette fellesskapet. Såkalte utviklingshemmede mennesker hjelper meg til klarere å forstå meg selv. Deres totale ærlighet, uten forstillelse, får meg til å se at jeg selv ikke er like ærlig, for jeg forsøker ofte å skjule mine svakheter og gjemmer meg bak ordene.^{viii}

Mennesker med nedsatt funksjonsevne er viktig for våre fellesskap, de minner oss om at å erkjenne svakhet ikke er et

problem, det er veien inn til et rikere liv. For det er det vi får, tar imot som en gave, som virkelig er viktig og verdifullt; vårt menneskeverd, vår familie, venner, vår tro, Guds nåde og det kristne fellesskapet. Det er bare når vi erkjenner vår svakhet at Gud har mulighet til å gi oss det vi trenger. Luthers siste ord sies å være: «Vi er alle tiggere.»

Mennesker med nedsatt funksjonsevne gjør fellesskapet helere, rikere og sunnere.

De har en viktig funksjon for fellesskapet

På svært mange av visitasene til mine kollegaer i bispemøtet og mine egne visitaser, er besøk på forskjellige arbeidsmarkedsbedrifter eller bedrifter som arbeider med varig tilrettelagte arbeidsplasser en viktig del av programmet. Det blir alltid et høydepunkt. Måten vi blir tatt imot på av de med full funksjonsevne og de med nedsatt funksjonsevne er alltid spesiell. Det er et utrolig inkluderende fellesskap.

For en tid tilbake var jeg på vistas i Setestedalen. Der besøkte vi en attføringsbedrift, det vil si en bedrift som undersøkte mennesker restarbeidsevne med tanke på å få dem ut i ordinært arbeid. Denne bedriften hadde også utviklingshemmede blant de ansatte, blant annet mennesker med Downs syndrom. Jeg kunne derfor ikke la være med å spørre: «Hvordan er det å også ha utviklingshemmede i bedriften?» Da svarer lederen med et stort smil om munnen: «De er selve limet i bedriften.»

Det var hennes erfaring. Jeg tro hun har rett. Mange utviklingshemmede har en sjelden evne til inkludere og få oss til å føle at vi hører til. Er det noe norske menigheter trenger, er det noen som kan være limet som holder oss sammen.

Jeg tror også at det er et annet perspektiv på de utviklingshemmede og menighetens samhold. Hvis utviklingshemmede som ønsker å være en del av våre fellesskap ikke finner seg til rette i våre menigheter, er det ikke de utviklingshemmede sin feil, det er menighetens utfordring. På en måte er utviklingshemmede som et termometer som varsler hvis det er noe med miljøet som ikke er som det burde være. Er det ikke rom for dem, er det også mange andre som ikke kjenner seg velkommen og verdsatt.

Mennesker som er limet i menighetene, er gull verd.

Økumenisk

Det tredje punktet mitt handler om det som er den røde tråden i den siste bønnen Jesus bad før han skulle lide og dø for vår skyld. Som et tema i en symfoni kommer det stadig igjen med

små variasjoner; «Jeg ber om at dere alle må være ett. (Joh 17).» At kirkene er delt, er en av de store utfordringene for kirken. Det som skulle vært én, fremstår som flere kirker.

I Tro og Lys sitt charter (Tro og Lys 2009) står det: «Tro og Lys tror at mennesker som er svake og utviklingshemmede kan bli en kilde til enhet i samfunnet og i våre kirker og mellom kirker og nasjoner.» Det er gode grunner til å håpe på at det kan skje.

I april 2019 var jeg sammen med den internasjonale ledelsen i Faith and Light (Tro og Lys) på et besøk med ledelsen i Kirkenes Verdensråd, KV. Faith and Light er en katolsk, men samtidig økumenisk bevegelse. Den katolske kirke er ikke med i Kirkenes Verdens råd. På møtet med ledelsen i KV ønsket vi derfor å få se på et nærmere samarbeid mellom KV sine kirker og Faith and Light. Det håper og tror jeg at vil skje.

Det er mer som forener en som skiller mellom de kristne kirkene. Samtidig er det et sårt punkt at vi ikke kan feire nattverd sammen. Når Faith and Light har sine internasjonale samlinger, er det alltid nattverd. Utfordringen er at vi da må gå til hver vår gren av kristenheten. Det er svært vanskelig å forstå for deltagerne. Kanskje er det slik at de ikke forstår det fordi det ikke skal forståes? Hvorfor kan vi ikke være sammen? spør mange. Vi kan ikke ta lett på teologiske forskjeller, samtidig er det et tankekors at vi ikke er kommet lenger i arbeidet for enhet.

Det er min overbevisning og mitt håp at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan åpne øynene våre. Høyt oppe i Den katolske kirke er man klar over denne utfordringen og ser at noe må skje. Skaper vi enhet, gjør vi også kirken mere hel, ikke minst lokalt.

Sluttord: Jesus og de med nedsatt funksjonsevne

I evangeliene leser vi at Jesus møter alle slags mennesker. Han helbreder lamme, blinde, døve, mennesker med feber, kvinne med blødning, døvstumme osv. Han holder frem barna som eksempler, men hvor er de utviklingshemmede? At de er med når det står «alle», mange mennesker, er det ingen grunn til å betvile.

Jean Vanier, grunnleggeren av Tro og Lys, har en spennende tanke, selv om det bare er en antydning og som han selv sier: «Dette er selvsagt bare en antagelse.»ⁱ Vi må til en liten landsby, rett utenfor Jerusalem, til Betania. Der bor to søstre, Marta og Maria, og deres bror Lasarus? Hvem er denne Lasarus?

Vanier skriver:

«Det handler om Lasarus, som er skrøpelig (*asthenés*). I dag ville vi trolig si at han var «funksjonshemmet.» Det greske ordet *asthenés* kan oversettes med «syklig» eller «ubetydelig...». Var de to søstrene ugifte for å kunne ta seg av ham? Søsterens ord, «han som du er så glad i, er syk?» betyr noe. For meg, sier Vanier, betyr disse ordene: «Han som du besøker, steller og elsker med ømhet og hengivenhet, er dødssyk.»^x

Han peker også på flere forhold. Huset i Betania blir en annen gang Jesus besøker søstrene beskrevet som Marta sitt hjem, ikke Lasarus (Luk 10). Da blir heller ikke Lasarus nevnt selv om han har en sentral plass i familien. Vi har heller ingen ord av Lasarus gjengitt i noen av de to historiene. Han forblir uten ord.

For meg gir disse tankene mening og gir teksten om Lasarus en ekstra dimensjon. Dette er første stedet hvor det så tydelig står om Jesu kjærlighet til enkeltpersoner. Det er også en kjernefortelling i Johannesevangeliet. Slik Johannes forteller historien, var det oppvekkelsen av Lasarus som var den direkte årsaken til at de jødiske lederne endelig bestemte seg for å ta livet av Jesus (Joh 11,47ff).

Vi er alle omsluttet av Guds kjærlighet, ikke ut fra hva vi får til, men på grunn av Guds uforståelige kjærlighet til hver minste skapning. Slik han vakte Lasarus opp til et nytt liv, skal han en gang vekke oss opp. Da skal vi alle stå opp som hele mennesker og det vi sliter med her, skal ikke være mer. For ordet frelse betyr også å gjøre hel.

Vi hviler i det faktum som Magnus Malm minner oss om:

Det er en stor forskjell mellom de som arbeider fordi de er elsket, og de som arbeider for å bli elsket. Eller kanskje heller mellom det vi gjør fordi vi er elsket, og det vi gjør for å bli elsket. Den største ressursen for et fellesskap er ikke rikt begavede og "sterke" mennesker. Det er mennesker som vet at de er elsket av Gud.^{xi}

Stein Reinertsen
Grettestø 09.11.2019

ⁱ *Catholicam* er egentlig et gresk låneord, men brukt i den latinske teksten

ⁱⁱ W.A.Meeks: *The first urban christians* London 1982 s.73

ⁱⁱⁱ Sml Den augsburske bekjennelsen: «VII. Om kirken. Like ens lærer de at de alltid vil forbli én hellig kirke. Men kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett.»

^{iv} Marsha G. Witten, *All is forgiven. The Secular Message in American Protestantism*. 1993

^v Laila Risaasen Dahl «Folkekirken – et tjenende og inkluderende fellesskap» i Dahle/Torgauten Helt med! I samme fellesskap uavhengig av funksjonsevne. Oslo 2015, s. 36

^{vi} Einar Sand, «I fellesskap med mennesker med autismespekterforstyrrelse» i Dahle/Torgauten Helt med! I samme fellesskap uavhengig av funksjonsevne. Oslo 2015, s. 245

^{vii} SEGL Katolsk årsskrift 2017

^{viii} Barbro Raen Thomassen «Å gjøre noe sammen – å utfylle hverandre» i Dahle/Torgauten Helt med! I samme fellesskap uavhengig av funksjonsevne. Oslo 2015, s. 203

^{ix} Jean Vanier, Inn i Jesu mysterium. Betragtninger over Johannesevangeliet 2018, s. 234

^x Ibid s. 232 og 234

^{xi} Magnus Malm, Under Mandeltreet